КУЛТУРНОТО НАСЛЕДСТВО НА ВАРНА И ЧЕРНОМОРСКИЯ РЕГИОН НАЧАЛНИ СЪПКИ НА СИМФОНИЧНАТА МУЗИКА В ГРАД ВАРНА

Жаклин Бодурова, Масис Хаджолян

Abstract: *The report is about the initial steps of symphonic music in the town of Varna. Presented are musicians and institutes, who play a role in the creation and the development of this part of the culture of the city.*

Keywords: *symphonic music, culture, musicians*

Музиката е изкуство на звуците, разположени по височина и във времето. Тя е съчетание на тонове, хармония и ритъм. Теорията приема, че симфоничната музика се състои от широк спектър от музикални форми и жанрове, които имат специфични признаци и вътрешни качества. Симфонията е музикално произведение за оркестър, по правило с голям и смесен състав (струнни, дървени, медни, ударни) и с определена структура (например в четири големи части). Към симфоничната музика се отнасят съчинения с различни форми: симфонии, увертюри, рапсодии, балетна музика, хор и оркестър и други.

Първите прояви на оркестровото свирене в град Варна датират от 1861 г., когато полякът Бохински пристига със свой оркестър и поема ръководството на музикалното дружество „Филхармонично общество“, което съществува две години. Дружеството е възстановено през 1885 г. от чеха Новотни с оркестър от 12 души.

Първият професионален музикален състав е военната духовна музика на 8-ма пехотна дружина, създадена непосредствено след Освобождението с диригент Йосиф Каломати. Съставът укрепва при диригент Тома Кулхави, който пристига в град Варна през 1881 г. и създава струнен оркестър. Предвестник на симфоничната музика в града е ученически оркестър към Държавната мъжка гимназия „Фердинанд I“ (днес Градската художествена

галерия „Борис Георгиев“ на ул. „Любен Каравелов“ № 1), създаден през 1894 г. от ученика Добри Христов, в състав от 8 души, които сами си доставят ноти от Санкт Петербург и музикални инструменти. От 1896 г. диригент на състава е Натан Амирханянц, наричан още Князев, който заедно със семейството си се установява да живее в града по това време. Роден през 1872 г., той учи в консерваториите на Прага (Чехия), Мюнхен (Германия), и Хелзинки (Финландия), където е ученик на Бузон. Високообразован музикант с обширни познания, виден диригент, пианист и композитор, той поема ръководството на оркестъра, разширява репертоара и дейността му. Оркестърът изнася концерти в град Варна и съседни градове. В репертоара му са произведенията „Кадрил“ от Тиволски, „Цигани музиканти“ от Райнике, „Хабанера“, произведения на Бах, Хайдн, Шуберт, Григ.

Неговата дейност укрепва под диригентството на д-р Коста Тодоров (1886-1947), който е възпитаник на Държавната мъжка гимназия „Фердинанд I“ в град Варна и завършва философия и музика в консерваторията във Вюрцбург (Германия).

През 1899 г. се създава българско музикално дружество „Гусла“ с хор и оркестър, което прекратява дейността си около 1924 г.

Музикалната историография приема 2 юни 1912 г. за начало на организираната симфонична музика в град Варна. През тази го-

дина, по инициатива на д-р Коста Тодоров, се учредява „Варненско симфонично дружество“ и се създава първият голям симфоничен оркестър в България, съставен от около 100 самодейци – граждани и ученици от горните класове на Държавната мъжка гимназия „Фердинанд I“. На тази дата оркестърът изнася първия си концерт в Юнашкия салон. Музикалната програма е смесена. Изпълнява се увертюрата „Прециоза“ от Карл Мария Вебер с диригент В. Гутт, валс от музикалната драма „Куолема“ от Сибелиус под диригентството на д-р Коста Тодоров, симфония „Ероика“ от Бетовен със същия диригент, както и изпълнение на произведения за хор и оркестър и индивидуални певчески творби. Едно от произведенията дирижира Юрдан Тодоров.

На 4 юли 1912 г. оркестърът има нова проява и дейността му продължава няколко години с участие на гимназисти и военни музиканти, попълваща духовата група (от флотската музика и от 8-ми полк с диригент Павел, чех).

През следващите години – 1914 и 1915 г. Варненското симфонично дружество изнася концерти, в които биват изпълнени творби от Бетховен, Шуберт, Моцарт, Бах, Хайдн, Менделсон, Григ. Като солистка на оркестъра Надежда Драсова (1885 – 1967) е първата изпълнителка във Варна на „Концерт за пиано в до минор“ от Бетховен и „Концерт за пиано в сол минор“ от Менделсон. Родена във Варна, тя е възпитаничка на Държавната девическа гимназия „Мария-Луиза“ в града. По препоръка на Иван Торчанов постъпва във Виенската консерватория в класа на по пиано на Луис Терн. Завърнала се в град Варна, тя работи като учителка по музика в Държавната девическа гимназия „Мария-Луиза“. Преподава уроци по пиано на Асен Найденов, Найденов, Лина Сокерова, Велка Вакъфчиева, Настя Манолова-Калужинова, Надежда Станчева. Затруднен от войните, културният живот на града постепенно се оживява в началото на 20-те години на миналия век.

Успоредно с този оркестър продължава концертната дейност на ученическия оркестър на Държавната мъжка гимназия „Фердинанд I“, който има над десет години концертна дейност.

През 1924 г. учителят по музика Пресиян Дюкмеджиев (1890-1966) създава в същото учебно заведение ученическо и младежко дружество „Гусла“ с музикални състави, включително симфоничен оркестър, който изнася концерти в градовете Варна, Шумен, Провадия, Бургас с творби на Хайдн, Моцарт, Бетовен, Шуберт, Росини, Григ и други. Той е роден в Шумен и завършва Педагогическо училище в родния си град, а висше образование получава в Консерваторията в Дрезден (Германия). От 1920 г. е във Варна, а от 1922 г. е учител по музика в Държавната мъжка гимназия „Фердинанд I“.

В следващите години във Варна се създават множество оркестрови състави:

- струнен оркестър на Държавната девическа гимназия „Мария-Луиза“ (днес Археологически музей на бул. „Княгиня Мария-Луиза“ № 41) в състава ученическо музикално дружество „Емануил Манолов“;

- струнен и тамбурашки оркестър на Морско училище (през 20-те и 30-те години на миналия век);

- струнен оркестър в Търговското училище;

- прогимназиален духов оркестър (1926);
- оркестър от устни хармоники в училище „Свети Климент“ (1930);

- оркестър във Висшето търговско училище (1934).

През 1935 г. се създава Варненска градска филхармония. Оркестърът изнася концерти с произведения на класиците и български композитори със солисти Найденов, Любомир Янков, Ото Либих. В състава на филхармонията са привлечени и изпълнители-духачи от местния пехотен полк.

След 9 септември 1944 г., на 1 октомври, по инициатива на Йордан Каранов – началник на Радио Варна, се създава малък оркестър от 10 души, който бързо се удвоява. На едно събрание на оркестъра, по идея на Йордан Каранов, се взема решение да се предложи на областния комитет на Отечествения фронт да подпомогне оркестъра, който да нарастне на 30 души и да изпълнява културни задачи, наред с ангажиментите си към Радио Варна. Областният комитет веднага откликва на

предложението. Оркестърът започва работа, субсидиран от комитетата и на 1 януари 1945 г. изнася първия си концерт в състав от 30 души под диригентството на Борис Димитров. От 1 февруари 1945 г. диригентството се поема от Найденов, а от 1 януари 1946 г. – от Сашо Попов. Той е изпратен в град Варна със задача в близко бъдеще да създаде щатен държавен симфоничен оркестър. Интересен е споменът на Петър Бомбов – председател на областния комитет на Отечествения фронт.

„В областния комитет пристига един нисък човек с очила, с войнишка стойка. Удари си токовете и казва: „Другарю Бомбов, аз съм професор Саша Попов, личен приятел на цар Борис, за което съм изгонен от София. Чух, че имате оркестър. Моля да ми дадете доверие, аз ще направя оркестър“.

Казах му веднага „Добре“.

На 1 януари 1946 г. оркестърът се одържавява, като преминава към Главна дирекция на радиоразпръскването с щат от 65 души. От 1 януари 1947 г. оркестърът преминава към бюджета на Министерство на просветата и културата с щат от 70 души, а след почти двадесет години прераства в Държавна филхармония. По думите на Найденов, филхармония е събирателно понятие, което включва оркестър, хор, камерни ансамбли, солисти и други, обединени в организация за пропагандиране на високо художествено музикално творчество и изпълнителско майсторство. В годините Варненската филхармония приема и други структури като изпълнява с висок професионализъм и с чест своята културна мисия под диригентството на плеада талантиливи диригенти – Руслан Райчев, Васил Стефанов, Йоско Йосифов, Константин Илиев, Емил Главанаков (главен диригент от 1956 г. до 1978 г.), Иван Маринов, Йордан Дафов, Станислав Ушев (2000 г.). Сред тези структури е Окръжно концертно бюро, което се открива на 16 май 1954 г. като поделение на тогава съществуващата Дирекция за музикално творческо и изпълнителско изкуство. Окръжно концертно бюро – Варна започва да функционира на територията на бившия Варненски окръг (впоследствие Варненски и Толбухински окръзи) като обединява музикално творческите изпълнители, органи-

зира системно концерти на наши и чужди изпълнители от всички жанрове.

Поради нарастналата дейност, на 16 май 1961 г. Окръжно концертно бюро се преименува в Представителство на Българска концертна дирекция – Варна. Такива представителства се създават, освен в град Варна и в градовете Русе, Пловдив, Плевен, Стара Загора и Бургас.

На 1 януари 1964 г. редица симфонични оркестри, включително и Варненският, преминават към представителствата на Българска концертна дирекция. Те не губят своята административна и творческа самостоятелност. Представителствата им поемат само организацията и издръжката на концертната дейност. Това положение е прекратено в град Варна на 31 декември 1967 г.

С Разпореждане № 272 от 15 юли 1969 г. на Министерския съвет, към Комитета за изкуство и култура се създава Главна дирекция „Българска музика“, в състава на която се включват държавните оперни театри, симфоничните оркестри, хорове и камерни състави, държавният ансамбъл за народни песни и танци, държавният музикален театър „Стефан Македонски“ и заводът за грамофонни плочи „Балкантон“. От 1 септември 1969 г. Българска концертна дирекция се закрива като вътрешноконцертната ѝ дейност преминава към Главна дирекция „Българска музика“. Поделенията на Българска концертна дирекция съответно също преминават към Главна Дирекция „Българска музика“ като на места, където има съответни представителства и симфонични оркестри, се образуват държавни филхармонии. В град Варна Държавната филхармония започва своята пълноценна дейност от 1 януари 1970 г.

По силата на т.2 от Наредба № 510 на МС на НРБ (Д. В. брой № 23 от 21 март 1973 г.) цялата финансова и организационна дейност на Международния музикален фестивал „Варненско лято“ е прехвърлена към филхармонията. От 1 март 1976 г. към филхармонията е основан фолклорен ансамбъл в състав от 70 души, който след две години се обособява към ГНС–Варна. През същата година голяма част от концертните мероприятия, организирани до тогава от Съвета за изкуство и култура, и мероприятиято „Културен отдих“ преминават

също към филхармонията.

Дейността на този високохудожествен симфоничен състав се съпровожда от колективи на художествената самодейност, които обогатяват музикалната култура на Варна. Сред тях са:

Младежки художествен колектив „Стефан Йовчев“ с хор и оркестър;

Ансамбъл на Профсъюза на работниците от просветата и печата (1951);

Ансамбъл при Културно-просветно дружество „Ереван“ с диригенти Сисаг Сисагян и Арам Берберян – Датеv;

Работнически симфоничен оркестър към ансамбъла на корабостроителите (1955);

Струнен оркестър към пионерски дом;

Оркестри от народни инструменти: към окръжен народен съвет, ансамбъл на Окръжен Дом на Културата на МВР, ансамбъл към Окръжен кооперативен съюз;

Духови оркестри към Механотехникум, Строителен техникум, Окръжен младежки дом;

Струнни оркестри към Окръжен дом на учителите и Окръжен профсъюзен дом на културата;

Духов оркестър към Морско училище;

Акордеонен оркестър към общински народен съвет, народен оркестър към Окръжен народен съвет.

В заключение може да се посочи, че симфоничната музика в град Варна има щастливо начало, което се дължи на инициативата и на усилията на много музикални кадри. Това позволява наченките на това културно дело да получат ползотворно развитие, за да достигнат в наши дни висоти, с които може да се гордеем.

Литература:

Найденов, Н. , Из музикалното минало на Варна.

Димитров, М., Музикалната култура на Варна (1860-1960).

Държавен архив-Варна, 825 К, опис 1 , арх.един. 1, 13.

Димитров, М., Държавен симфоничен оркестър – Варна, 1946, 1956.

За контакти:

*Масис Бердж Хаджожян,
доктор по право,
Доцент на Варненски
свободен университет
e-mail: masisbg@yahoo.com*

*Арх. Жаклин Бодурова,
e-mail: jaklin_bodurova@abv.bg*